

Laurențiu Nistorescu

Identități etnice și politice în Antichitatea geto-dacică

Ethnic and Political Identities in the Geto-Dacian Antiquity.

Abstract: *The progress that researchers have made in the area of Dacia's pre-Roman past requires the clarification of several concepts that occur more and more frequently in the historiographical context, such as those characterising the institutional-collective identities. This article resumes the discussion about the necessity to avoid the overlap between the ethno-cultural and the political-institutional identity and to differentiate, within the latter, the institutional-state level from the tribal one.*

Cuvinte cheie: *identitate culturală, identitate instituțională, geto-daci*

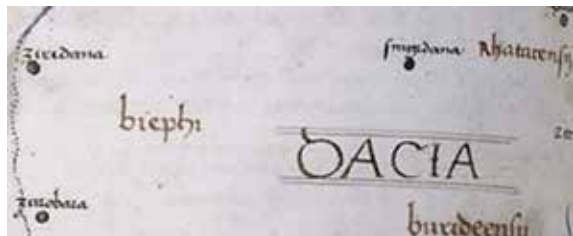
Keywords: *cultural identity, institutional identity, Geto-Dacians*

Deși identitatea a fost unul dintre conceptele-cheie în jurul căruia istoriografia română s-a structurat ca știință¹, instrumentalizarea sa nu a făcut, mai niciodată, obiectul unor abordări analitice care să confere acestui concept suporturile semantice necesare pentru operarea dincolo de sensul curent, de uz general, al termenului. Atâta vreme cât discursul istoriografic s-a limitat la problematica unei identități generice, de registru etno-cultural (și trebuie să observăm că acest registru nu a fost depășit decât târziu și timid, începând din deceniul nouă al veacului trecut), o rafinare a sensului de uz general nu era încă necesară. Totuși, primele semne că sensul curent nu mai era suficient apăruseră deja, nume importante ale cercetătorilor realităților istorice pre-romane ezitând în fața unor propoziții logice cu o anumită aparență de contradictorialitate din notele lui Strabon relative la geți și daci. Că, între enunțurile „Geții sunt cei care se întind spre Pont și spre răsărit, iar dacii cei care locuiesc în partea opusă, spre Germania și spre izvoarele Istrului”² și, respectiv,

1. Procesul de structurare a istoriografiei române, care acoperă patru veacuri de dezbateri culturale, din perioada clasică a cronicarilor de secol XVI și până în „secolul națiunilor” (XIX), a privilegiat o tripletă conceptuală (identitatea, continuitatea/legitimitatea succesorală și unitatea), așa cum alte istoriografii naționale au privilegiat concepte sensibile propriilor lor contexte: genealogia elitelor, raportul stat-individ, misiunea istorică, primatul confesional, frontiera naturală ș.a.m.d. Supraevaluarea unor asemenea concepte, dar, în egală măsură, și ignorarea lor din interiorul paradigmei științei istorice, au potențialul de a distorsiona abordările analitice și/sau reconstructive, acestor poziționări fiindu-le de preferat clarificarea punctuală – ceea ce ne-am propus și în demersul de față.

2. Strabon 7, 3, 12. Este de reținut că Strabon însuși face parte din categoria celor care optează pentru etnonimul *geți*, fapt dovedit de mențiunea anterioară (Strabon 7, 1, 3) în care se precizează că suebii din

„Dacii au aceeași limbă ca și geții”, nu există o contradicție, ci o complementaritate logică, a fost acceptat dintotdeauna³. Valorificată a fost însă doar dimensiunea etno-culturală a problematicii identitare geto-dacice (chiar geto-daco-moesice, Strabon însuși insistând asupra interconexiunilor dintre elementele acestei triplete etnonimice), în timp ce dimensiunea instituțională a identității a fost, cel mult, doar sesizată și pasată în zona fluidităților politice⁴. În fapt, avem aici de-a face cu semnalarea unor identități instituționale

consistente, care – după cum rezultă fie și numai din analiza critică a integralității textului strabonian, firește încă și mai vădit din raportarea acestuia la contextul construit de celelalte izvoare relevante – sunt explicite în ceea ce privește natura instituțională (organizarea politică de tip statal⁵), istoricitatea, în termeni

evenimențiali și procesuali, a instituțiilor menționate⁶, elemente de structură instituțională⁷, deloc în ultimul rând, relaționarea dintre identitățile politice suprapuse aceleiași identități etno-culturale a geto-daco-moesilor⁸.

Ignorarea disjunției dintre identitatea etno-culturală și cea politico-instituțională și-a avut partea sa de contribuție la sporirea gradului de dificultate al înțelegerii – adeseori,

afara Pădurii Hercinice se învecinează cu geții, deși aici este vorba explicit de daci.

3. Rarisimele excepții din dezbaterea istoriografică sunt legate tocmai de confuziile generate de operarea improprie (accidentală sau voluntară) cu conceptul identitar.

4. Trebuie s-o spunem, unele formulări ale lui Strabon (în primul rând mențiunea „Astfel de împărțiri sunt vremelnice...” – 7, 3, 11) îmbie la o astfel de abordare.

5. Așa cum am mai atras atenția, termenul utilizat de Strabon este *archon* (Strabon 7, 3, 11), care echivalează întru totul (după cum o demonstrează fără drept de apel doctrina politică a lui Aristotel) noțiunea „modernă” de *stat*, punând în evidență, prin sensul de primă receptare *autoritate*, funcția politică determinantă a acestei instituții-etalon „Sfiala” de a evita utilizarea termenului *stat* - și, prin consecință, pe cel de *suprastat* (împărăție/imperiu) pentru compusul *megale archon*, cu care a fost desemnată stăpânirea lui Burebista – nu exprimă, așadar, decât lipsa de familiaritate cu conceptul statal.

6. Geograful din Amaseia subliniază în mai multe rânduri dimensiunea istorică a împărțirii politice dintre geți și daci: direct („A existat și o împărțire a teritoriului, chiar din cele mai vechi timpuri...” – Strabon 7, 3, 12), prin evocarea unor evenimente referențiale din evoluția politică (momentele Zalmoxes, Alexandru cel Mare și Dromichetes-Lisimach, Burebista/Deceneu – Strabon 7, 3, 2-5; 7, 3, 8; 7, 3, 11) sau prin precizarea consecințelor unor intervenții recente (destrămarea în patru entități a împărăției lui Burebista la înlăturarea acestuia, respectiv, apariția unei a cincea entități ca urmare a intervenției armatei trimise la Dunărea de Jos de Augustus – Strabon 3, 12 - armată despre care știm că a fost condusă de consulul Marcus Licinius Crassus, ceea ce ne obligă să identificăm această a cincea formațiune statală cu regatul sud-dunărean al lui Rhodes, în mod vădit desprins din regatul Geției).

7. Strabon nu se mărginește să eticheteze drept *arhe/stat* instituția politică geto-dacică (implicit și instituțiile constitutive ale acesteia), ci menționează și o serie de instituții subiacente sau elemente a căror simplă atestare este suficientă pentru a proba că ne aflăm în fața unei instituții de natură statală: regi (regatul fiind, la rândul său, un echivalent de sinonimie conceptuală deplină pentru stat), sacerdoți supremi care recunosc legitimitatea și suveranitatea instituției regale, interacționând cu aceasta în formule eminentemente politice (ca membri ai consiliului regal sau succesori potențiali la această demnitate), existența unei succesiuni la tron, capacitatea de a mobiliza armate pe durate lungi, existența unor cetăți subordonate (implicită fiind existența unor instituții locale asociate) etc.

8. Textul lui Strabon zăbovește mai mult asupra existenței unui soi de condominiu teritorial-politic între geți și tracii sudici, respectiv, între geți și misi/moesi, respectiv, apartenența lor la aceeași familie etno-lingvistică pan-tracică, precum și asupra asocierii politice dintre geți și daci sub Burebista și Deceneu.

chiar percepții – corecte a tipologiei problemelor semnalate de analiza critică a izvoarelor literare. Astfel, natura uniunii statale înfăptuită sub sigla lui Burebista și Deceneu a primit multe diagnostice eronate⁹, iar acolo unde nu exista nici un temel documentar pentru căutarea unor ”regate” regionale (precum, bunăoară, a unui regat al lui Cotiso distinct de regatul Daciei de Sarmizegetusa, al unei formațiuni politice central-dobrogene a lui Dapix¹⁰ fără legătură cu statul Geției ș.a.m.d.), acestea au fost căutate cu îndârjire, inclusiv cu prețul pulverizării unor cronologii confirmate cu asupră de măsură¹¹. Implicit, au scăpat analizei înțelegerea unor aspecte procesuale din clasa consecințelor directe, precum tratamentul diferit de care au avut parte teritoriile (și populațiile) Geției, pe de o parte, și Daciei de Sarmizegetusa, pe de alta, respectiv, greutatea pe care aceste delimitări de tradiție politică preromană l-au jucat în succesivele delimitări¹² ale provinciilor Moesia și Dacia Augusti.

Rafinarea instrumentului conceptual identitar se impune însă și în interiorul identității instituțional-politice, care cuprinde – ne referim, desigur, la cazuistica de interes pentru demersul nostru – cel puțin două paliere structurale ferm delimitate: cel eminentamente statal (sau protostatal, dacă extindem aplicația și către celelalte formațiuni încorporate în stăpânirea lui Burebista, care vor continua să interacționeze privilegiat cu ansamblul geto-dacic și în epoca istorică următoare) și cel tribal-gentilic. Existența acestuia din urmă este consistent atestată, prin opera successorului lui Strabon într-ale geografiei: astronomul Claudius Ptolemeios. Foarte detaliată în ceea ce privește subiecții colectivi ai lumii romane și „vecinătății apropiate” a acesteia, *Geografia* ptolemeică nominalizează, de o manieră sistematică, următoarele neamuri – termenii proprii utilizați: *ετηνοί* în versiunea greacă, *gens* în cea latină – componente ale ansamblului geto-daco-moes: anarții, teuriscii, costobocii, predavensii, racatesii, caucoensii, biepfii, buridavensii, cotensii, albocensii, potulatenii, siensii, saldensii, keiasigii și piephigii (neamuri adnumerate la Dacia)¹³, triballii, troglodiții, peucinii, crobizii, oinensii,

9. Amintim, fără a dezvolta aici subiectul, atât sintagma ”stat unitar și centralizat” (dominantă în istoriografia deceniilor șapte – nouă ale veacului XX), cât și poziționările, la fel de șubrede argumentațional, în extrema cealaltă, care văd în *megale archon*-ul lui Burebista o simplă și efemeră uniune tribală.

10. Colegul nostru Constantin Elen supune atenției, în acest număr al revistei noastre, un aspect punctual al argumentației în favoarea identificării lui Dapix drept exponent – poate chiar rege – al Geției.

11. Facem trimitere aici, fără reținere, la tentativele de a-l identifica pe adversarul lui Dapix, regele secesionist Rholes, cu predecesorul său din veacul anterior, Oroles: în fond, tot o consecință a operării improprii cu instrumentul identitar, numai că, în acest caz, la nivel personal.

12. Avem aici în vedere inclusiv aparent ilogica ridicare a unui *limes* roman – cel de pe aliniamentul basarabean Leova – Tighina, la mare distanță de teritoriul efectiv controlat de romani, dar în strânsă conexiune cu sistemul defensiv al acestora.

13. FHDR I, pg. 540-543; Pârvan 1982, pg. 147-148

obulensii, dimensii, piarensii, tyrageții și carpii/carpianii (neamuri adnumerate la Moesia Inferior¹⁴ și în prelungirea nord-dunăreană a acestei provincii). Nu vom dezvolta aici o discuție privitoare la natura acestor neamuri, în care unii au văzut simple denumiri geografice, iar alții unități administrative subprovinciale organizate (sau recunoscute) de administrația romană, limitându-ne să atragem atenția că cea mai mare parte dintre aceste ”personaje colective” ale istoriei sunt atestate și independent de textul ptolemaic, relevând istorii proprii mai mult sau mai puțin bogate, dar fără excepție multigeneraționale, ceea ce constituie un argument decisiv în favoarea recunoașterii naturii lor de ”uniuni tribale istoricizate”. Ceea ce prezintă interes aici, din perspectiva problematicii identitare, este faptul că acele *gens/ethnoi* care sunt încorporate în formațiunile politice de natură statală (spre exemplu, cele 15 neamuri adnumerate Daciei) nu au manifestări politice distincte de cele ale organismului statal la care participă: nici un izvor literar nu prezintă (și nici nu permite interpretări în aceste sensuri) situații în care aceste neamuri să se lege și să se dezlege la/din regatul dac, să aibă forțe armate proprii, să poarte negocieri de sine stătător cu vecinii ș. a.m.d. În pofida acestei stări de fapt, un număr important de cercetători au optat să stabilească o legătură directă între identitățile tribal-gentilice și exercitarea unui atribut eminentamente statal, cum este emiterea de monedă¹⁵ – opțiune cu atât mai paradoxală, cu cât cei mai mulți dintre partizanii acestei chei de interpretare nu recunosc calitatea de organism statal nici măcar regatului în ansamblul său. Asocierea dintre anumite tipuri ale monetăriei geto-dacice și unele neamuri autohtone preromane este invalidă nu numai din perspectiva ignorării constrângerilor de identitate politică ale emitenților prezumați, ci și din perspectivă comparativă: dacă am aplica aceeași cheie interpretativă fenomenului monetar din interiorul Imperiului Roman, ar trebui să conchidem, în contradicție vădită cu realitatea, că numărul emitenților de monedă (identificabili după tipurile monetare) ar fi cel puțin de ordinul zecilor simultan. În realitate, emisiunile monetare¹⁶ se succedau în funcție de necesitățile de plată ale autorității centrale și având, implicit, arii de circulație mai intensă în arealul în care se manifestau mai acut aceste necesități – iar eventuala realizare concretă a emisiunii monetare în alt centru decât cel al instituției politice centrale implica fie prezența fizică a exponenților acesteia, fie delegarea atribuțiilor.

14. FDHR I, pg. 549-555. Tyrageții și carpii sunt menționați, alături de tagri, bastarni ș.a., la Sarmatia Europeană, în vreme ce în Moesia Superior apar moesii propriu-ziși.

15. În cei peste 2.500 de ani de existență a instrumentului monetar (al monedei ca marfă-etalon), nu poate fi citat nici măcar un singur caz în care emitentul monedei să nu aibă calitatea de stat: ar fi imposibil, de altfel, de vreme ce emiterea de monedă implică recunoașterea ca autoritate legitimă, care deține (fie și parțial) mijloacele de răscumpărare a mărfii-etalon, are capacitatea de a impune norme, a controla aplicarea lor și a sancționa abaterile, deține simboluri de putere (exprimate prin agendele monetare) ș.a.m.d., adică are atribute și comportamente ce constituie exclusiv apanajul instituției politico-juridice pe care o desemnăm prin vocabula „stat”.

16. În termenii tehnologici ai epocii, o singură emisiune monetară (dependentă de una și aceeași matriță) nu putea depăși câteva mii de piese, fapt care și explică frecvența cu care se succedau emisiunile în state ale căror economii resimțeau o monetarizare accentuată (așa cum este cazul Imperiului Roman, în vreme ce regatele Getiei și Daciei de Sarmizegetusa au cunoscut doar o monetarizare limitată).

Bibliografie selectivă:

Pârvan 1982

Pârvan, Vasile, *Getica, o protoistorie a Daciei*, Florescu, Radu (ed.), Ed. Meridiane, București

Strabon

Strabon, *Geografia*, vol. I-II-III, Vanț-Ștef, Felicia, Ed. Științifică, București 1972, 1974, 1983

FHDR I

Iliescu, Vladimir, Popescu, Virgil C., Ștefan, Gheorghe (ed.), *Fontes ad Historiam DacoRomaniae Pertinentes/Izvoare privind istoria României*, Ed. Academiei RSR, bucurești 1964

Webografie

Ptolemaios

http://www.wilbourhall.org/pdfs/ptolemy/clauidii_ptolemaei_geographiavol_i.pdf, 10.12.2015

Strabon (gr.)

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0197>, 10.12.2015